

BIBLIOTEKA

BSH-1
A 85

ALI ASLLANI

VIDI VIDI

PULLUMBESHE

(VJERSHA)

DHE

HANKO HALLA

Parathënie

Në vëllimin «Vidi-vidi pëllumbeshë» po i paraqesim lexonjësit vjershat më të mira të poetit Ali Asllani, të shkruara prej tij gjatë një periudhe afro gjysëm shekullore, në kohë dhe vënde të ndryshme, në rrethana dhe kushte të ndryshme historike, në gjëndje të ndryshme shpirtërore si të vet poetit ashtu edhe të popullit tonë.

Poezia e Ali Asllanit ka veçoritë e veta artistike, që e dallojnë nga gjithë krijimtaria poetike e vëndit tonë gjatë gjysmës së parë të këtij shekulli. Ajo përshkohet nga një notë e dukëshme realiste dhe nga një thjeshtësi e hijeshi stili e huajtur nga poezia popullore, po e përpunuar dhe e lëmuar akoma më shumë në laboratorin krijonjës të poetit. Për poezinë e Ali Asllanit janë pothuajse të huaja spekulacionet intelektuale dhe pseudothellësia filozofike, që vërehet në krijimtarinë e mjaft prej poetëve tanë të paraqirimit. Ai këndon shtruar, pa klithma dhe britma që të vrasin veshin, pa psherëtimë sentimentale. Në këtë drejtim ai ka ndjekur për bukuri traditën e poezisë gojore të Labërisë.

Në krijimtarinë poetike të Ali Asllanit gjejmë të trajtuara motive nga më të ndryshmet; motive dashurie dhe motive shoqërore, motive patriotike dhe motive politike, po shpesh këto motive i gjejmë të gërshetuara

me njeri tjetrin në mënyrë mjaft organike dhe të hijshme. Kudo në poezinë e tij ndihet dëshira e zjarrit për të gëzuar jetën, një frymë herë lukreciane, herë kajamjane. Atij i ka pëlqyer kurdoherë t'u këndojë gëzimeve të jetës, të bëjë thirrje për të jetuar pa kokëçarje dhe pa andralla, shpesh pa marrë parasysh kohën në të cilën i ka shkruar këto vjersha dhe mundësitë reale të lexonjësve të tij për të bërë jetë të tillë, të cilat nuk pengoheshin vetëm nga paragjykimet dhe prapambetja e Hanko Hallave, po edhe nga një sistem i tërë shtypjeje dhe çfrytëzimi, të cilin poeti nuk e ka pasur kurdoherë parasysh dhe pothuajse nuk e ka prekur fare në poezinë e vet. Prandaj kjo veçori e poezisë së Ali Asllanit është njëkohësisht edhe një nga të metat e saj kryesore, (cilatdo qofshin ngjyrat dhe figurat me anën e të cilave na i paraqet poeti këto ideale boheme të tij). Dhe duhet thënë se në këtë drejtim, për lexonjësin tonë që e sheh botën nga një prizëm i ndryshëm prej prizmit nga e ka parë poeti, për lexonjësin që e sheh botën nga lartësitë socialiste, kjo karakteristikë e poezisë së Ali Asllanit, që sado pak, do të jetë pasqyruar edhe në këtë vëllim, do kuptohet drejt dhe do vlerësohet në mënyrë klasike.

Një objekt tjetër i poezisë së Ali Asllanit ka qenë edhe kritika poetike e zakoneve të vjetëruara dhe e njerëzve të mykur, të cilët me paragjykimet dhe injoancën e tyre kanë luftuar jo vetëm kundër përparimit të vëndit, kundër përhapjes së kulturës e të shkencës, po kanë luftuar edhe për ta bërë jetën personale të njerëzve sa më asketike, dhe për ta mbajtur njerinë sa më larg gëzimeve dhe dëfrimeve që zbukurojnë jetën, sa më larg çfaqjeve më të ndryshme të personalitetit të tij. Sigurisht këtu poeti nuk ka mundur të hyjë aq thellë dhe të zbulojë lidhjet që kanë egzistuar ndërmjet këtyre zakoneve e këtyre njerëzve nga një anë dhe sis-

temit shoqëror dhe shtetëror të asaj kohe nga ana tjetër. Sidoqoftë kritika e tij është një shprehje poetike pozitive dhe, në shumë aspekte të saj, ruan edhe sot e kësaj dite aktualitetin e vet në luftë kundër paragjykimëve të njerëzve të prapambetur, që ende vrehen në vëndin tonë, sidomos në fshat, megjithëse terreni i tyre është zhdukur dhe s'do kalojë shumë kohë dhe do zhduken edhe ata vetë.

Poezia e Ali Asllanit herë-herë është një kronikë historike. Megjithqë në vëllimin që po botohet vjershat me motive patriotike dhe politike përfshijnë një pjesë të tërë të librit, duhet të themi se nga materiali që kishim në dorë u detyruam të lëmë mënjanë shumë vjersha historike, që nuk pajtoheshin me kriteret që ndoqëm në gjatë redaktimit dhe zgjedhjes së materialit. Kjo ndodhi para së gjithash për dy arsye. Së pari, poeti nuk ka pasur të njëjtën konsideratë si për poezinë lirike edhe për poezinë epike. Ai pa të drejtë ka kujtuar gjithnjë, se poezia që shkruhet për një ngjarje historike në formë tregimtare nuk është nevoja të jetë në një nivel artistik me poezinë lirike dhe me poezinë në përgjithësi. Kjo, s'do mënd, e ka dëmtuar shumë Ali Asllanin në krijimtarinë e vet dhe, me keqardhje mund të themi, se u detyruam të heqim dorë nga botimi i «Epopesë së Vlorës», një krijim poetik i gjatë dhe me vlerë nga pikpamja historike, — vetëm se ajo është shkruar në formën e bejteve dhe pothuajse nuk ka asnjë vlerë artistike në tërësi. Veç kësaj, sipas kushteve në të cilat i ka shkruar, autori ndaj ngjarjeve të mëdha historike mban nganjëherë një qëndrim të padrejtë ose të njëanshëm. Për këto arsye ne e pamë të udhës që në këtë vëllim të linim jashtë një pjesë të madhe të vjershave me këtë motiv dhe të zgjedhim vetëm ato që kanë me të vërtetë vlerë artistike dhe në të cilat poeti mban

përgjithësisht një qëndrim të drejtë ndaj ngjarjeve historike.

Një vend me rëndësi në krijimtarinë poetike të Ali Asllanit zë poema e tij humoristike «Hanko Halla», e cila, sapo u botua, i dha emër autorit dhe e vuri atë në rradhën e poetëve më të njohur të kohës, megjithqë për të pati mendime të ndryshme. Me sa duket, vështirësia kryesore në interpretimin e drejtë të kësaj vepre ka qenë dhe mbetet forma krejt e kamofluar e qëndrimit të poetit, që ndokujt mund t'i ketë lënë edhe përshtypje të kundert nga përshtypja objektive që duhet krijuar pasi lexohet vepra me vëmendje. Hanko Halla, për të cilën poeti bën fjalë edhe në ndonjë vepër tjetër të tij, është një grua e shkuar në moshë, që nuk mund të pajtohet me përparimin e vëndit, duke e marrë këtë në të gjitha aspektet e çfaqjes së tij — që nga gjërat e mëdha e gjer tek moda e tek zakonet. Ajo përfaqëson atë kategori njerëzish të vjetër të cilët nuk mund të shkëputen pa lotë, pa psherëtima dhe pa zemërim nga bota e vjetër, nga zakonet e vjetëra, nga mënyra e vjetër e jetesës. Çdo hap përpara i shoqërisë, çdo goditje e saj kundër botës së vjetër atyre u duket si një hap drejt fundit të botës, drejt shkatërrimit të sajë. Ata janë mësuar të njëjsojnë botën që përfaqësojnë me botën në tërësi, prandaj u duket se përmbysja e mënyrës së vjetër të jetesës është jo përmbysje e një mënyre të vjetëruar, po fund i çdo gjëje të bukur dhe fisnike në botë. Është e qartë se ky ngatërrim i botës në tërësi me botën e vjetër përbën esencën reaksionare të kësaj kategorije njerëzish, të cilët e shohin me urrejtje të pakufi perspektivën historike të nisur nga motive subjektive, pa mundur të ngrihet gjer në nivelin e të kuptuarit objektiv të procesit historik. Këtu qëndron tragji-komedia e tyre, këtu qëndron karakteri i tyre i dyfishtë — qesharak dhe për të qarë.

Këtë kategori njerzish përfaqëson Hanko Halla e Ali Asllanit dhe nëpërmjet saj këtë kategori njerzish ka vënë në lojë poeti. Në poemë flet Hanko Halla. Ajo jep mendimin e vet për gjithshka dhe pikërisht në mendimet e saj të paraqitura realisht e me mjeshtëri artistike përfshihet esenca e veprës, objekti dhe qëllimi i saj., Ajo bëhet qesharake në syt e botës pikërisht me anë të këtyre mendimeve dhe mentalitetit të saj të mykur. Ajo, duke u munduar ta vizatojë rrugën e zhvillimit shoqëror me ngjyra tragjike, vihet në një pozitë për t'u tallur prej gjithë njerëzve me arësye të shëndoshë. Për t'ja arritur sa më me efekt këtë qëllimi poeti e ka vënë heroinën e vet përballë një bote të tërë, sidomos përballë çfaqjeve më të përparuara të kësaj bote. Për këtë arësye ai hypën në vapor dhe e sjell në Tiranë, që ishte qyteti më i përparuar i Shqipërisë.

«Hanko Halla» nuk është vetëm një vepër që zë një vend të merituar në gjithë historinë e letërsisë shqipe dhe një vend nderi në letërsinë tonë humoristike, që ende është e pazhvilluar sa duhet, po ruan edhe sote kësaj dite vlerën e vet aktuale në luftë kundër përfaqësonjëseve të botës e të zakoneve të vjetëra kundër patriarkalizmit dhe çdo çfaqjeje tjetër negative të trashëguar nga e kaluara. Figura e kësaj gruaje është një përgjithësim i atillë poetik, sa që mund të themi se ja vlen për të karakterizuar me anën e saj një kategori të tërë njerzish që marrin akoma frymë në shoqërinë tonë të re dhe që janë shkaktarë sidomos të shumë fatkeqësive në jetën personale dhe familjare të njerëzve megjithëqë pushteti dhe sfera e influencës së tyre është pakësuar në minimum dhe tereni mbi të cilin lundronte me ëndrat e veta reaksionare Hanko Halla është zhdukur njëherë e përgjithmonë.

Ky do të ishte me pak fjalë, brenda kufijve të një parathënie, një karakterizim i përgjithshëm i veprimtarisë së gjertanishme poetike të Ali Asllanit. Studimi më i hollësishëm i krijimtarisë së tij është një detyrë që duhet zgjidhur më vonë, të pakën pasi lexonjësit të njihen me këtë vëllim vjershash të zgjedhura, që po e paraqesim tani.

POEZI LIRIKE

24

VISHET MËNI, ZVISHET VASHA...

Çeli edhe trandafili,
Shemr' e manushaqeve,
kili kili, kili kili
mollzave të faqeve!

Edhe mëni na u vesh,
na u vesh me fleta mëni,
vidi vidi pullumbeshë,
është juaja hëna: hëni!

Vishet mëni, zvishet vasha,
përgëzonen llër' e supe...
Un', moj xhane, s'e bëj' hasha,
më pëlqen t'ju pi me kupa!

Gjithë jetën pas ju rashë
Shtek më shtek e kënd më kënd,
midis ju dhe mua tash-ë
dhe për linja s'ka më vënd!

Nuk ka mbetur vënd për linja,
lemni pra t'ju qaj me lot,
sepse femra del nga brinja:
urdhëron i madhi zot!

Në të till' të holla punra
un' u bëra pal' e pet',
s'mund t'i vete zëmrës kundra,
jam artist e jam poet!

Ja, ja, mëni na u vesh,
na u vesh me fleta mëni,
vidi vidi pëllumbesh'
është juaja hëna: hëni!

Vishet mëni, zvishet vasha...
un', moj xhane, s'jam i huaj,
dhe për zotin, s'e bëj' hasha:
jam me ju dhe jam i juaj!

— 2 —

Çeli edhe trëndafili,
shemr' e manushaqeve,
do iu thur' një këng' bilbili
mollzave të faqeve!

Mollzave të kuqe flakë,
flak' të kuqe xhixillonjse,
një vandak me ar është' pakë
për një puthje përvëlonjëse!

Mollzave që, pika mua!
me një pik' të zez' në mes,
t'i thith një herë si dua,
jam gati dy her' të vdes!

— 3 —

Çeli edhe trëndafili
shëm'r' e manushaqeve,
do t'i ysht me magji stili
gropëzat e faqeve!

Gropëzat që, pika mua!
gotëza të mbushur prerë,
që t'i thith një her' si dua,
jam gati të vdes dy herë!

Do t'i ysht t'i bëj barmish
do t'i bëj fitil për zemër,
do të prishem dhe do prish
dhe do bëj të bënem emër!

Ja, ja, mëni na u vesh,
na u vesh me fleta mëni,
vidi vidi pëllumbesh',
është juaja hëna: hëni!

Vishet mëni, zvizhet vasha...
un', moj xhane, s'jam i huaj,
dhe për zotin, s'e bëj' hasha:
jam me ju dhe jam i juaj!